

תמר עץ-הדר

האישה שהקדישה עשרות שנים לשיפור הוראת המתמטיקה בבית הספר היסודי

אביקם גזית

כאשר אומרים את השם תמר עץ-הדר נדמה לחלק מהאנשים שמדובר בדמות "מיתולוגית-הסטורית", שחיברה ספרי לימוד בחשבון לפני עשרות שנים. אבל יש חלק, אולי קטן יותר, שיודע שמדובר במוסד של אדם אחד - אישה אחת זקופה, בשנות השמונים לחייה, הממשיכה להריץ מפעל חיים: סדרת ספרי חשבון לבית הספר היסודי המלווה באמצעי המחשה הנקרא על שמה - "לבני הדר". עד היום, ברשימת ספרי הלימוד המאושרים על-ידי משרד החינוך ומומלצים להוראה, אפשר למצוא עדיין בין ה"לווייתנים" של תכניות הלימודים: ועוד אחת, חשבון 10, כשרים והקשרים, חשבון פשוט, השבחה ואחרים, גם את ספריה של תמר לכיתות א-ב.

היה לי הכבוד והעונג לעבוד עם תמר לפני כ-13 שנה, כיועץ מדעי, על ספר החשבון החדש לכיתה ב. תמר הייתה כבר בת כשמונים ואני נדהמתי לפגוש אישה מלאת חיים, צלולה, בעלת מטרות ברורות ועקרונות. בהיותי חסיד גישות סביבתיות-פעילות להוראת מתמטיקה, נהייתי ונתרמתי מגישתה הסביבתית המובנית להוראת מתמטיקה.

עוד אתייחס בהמשך לגישה זו, אבל קודם קצת פרטים על התפתחותה ותרומתה של תמר להוראת מתמטיקה בבית הספר היסודי. תמר הייתה תלמידתו של פרופ' אברהם מינקוביץ ז"ל מהאוניברסיטה העברית, באמצע המאה הקודמת. בהדרכתו ויחד אתו ניסתה את גישתה להוראת מתמטיקה: "פיתוח חשיבה מתמטית בגישה סביבתית מובנית", במסגרת מחקר בן ארבע שנים, בשיתוף עם משרד החינוך. בעקבות ממצאי המחקר יושמה השיטה באמצעות צוותי הדרכה בבתי ספר מבוססים וטעוני טיפוח. בשנות ה-60 וה-70 של המאה הקודמת, כאשר מט"ח עוד לא הוקם, ולא היו צוותי פיתוח אוניברסיטאים שעסקו בכתיבת ספרי מתמטיקה לבית הספר היסודי, היו ספריה של תמר לספרי הלימוד הפופולריים בצד ספרים של כותבים אחרים. תמר הנמרת הייתה נוסעת מבית ספר לבית ספר ומדריכה את מדריכה ואת המורים. עם השנים, הפכו רוב מדריכותיה לבעלות תפקידי מפתח במערכת החינוך: מנהלות, מפקחות, מנהלות מחוז. תמר נשארה לבדה כסלע איתן מול הרוחות החדשות שנשבו מתכניות הלימודים החדשות, ספרי הלימוד והאוניברסיטאות. תמר המשיכה, והיא בשנות השבעים לחייה, לנוע באוטובוסים בין בתי הספר שביקשו את הסחורה הטובה שהציעה. כאשר התחלתי לעבוד כעורך מדעי בתחילת שנות התשעים, לימדו מרבית בתי הספר היסודיים את ספרי מט"ח בגישה המובנית, הנמצאת במידה רבה בקצה אחר של הגישה הסביבתית מובנית של תמר. תמר לא התייאשה וגם המו"ל תמך בה ואיפשר להוציא מהדורה חדשה של ספריה לכיתות א,ב. אני נרתמתי למאמץ העריכה של הספר לכיתה ב. זו הייתה חוויה מאלפת - תמר ה"יקית" הדקדקנית משתפת פעולה עם הצבר הפתוח והגמיש - פעילות גומלין מיוחדת במינה. כל מפגש החל בטקס שתיית תה ועוגיות מאפה ידיה ואחר כך לעבודה. היינו יושבים שעות ובוחנים כל שורה, כל פסקה, כל הוראה וכל עיקרון. היו ויכוחים וחילוקי דעות ברוח טובה, ותמר לא הייתה מתעקשת אם חשבה לנכון שצריך לשנות. מצד שני היא הייתה מסבירה לי בדרכים שונות מדוע לא צריך לשנות עד שהשתכנעתי. כך עבדנו עד להשלמת הספר, חוברת העבודה, המארז ומדריך למידה, המהווים שילוב מרשים של הוראה עם הדרכה למורה ועם עזרי למידה מסוגים שונים, כאשר גולת הכותרת הן "לבני הדר" המעוצבות במתכונת לגו.

נוסף על הקשר המקצועי נוצר בינינו קשר ידידותי, והיו לנו שיחות חולין על נושאים שונים החל מהמשפחה ועד לפוליטיקה, כלכלה, ביטחון וכמובן חינוך. תמר המשיכה גם בשנות השמונים לחייה לעבור בין בתי הספר שעדיין שמרו לה אמונים, ואף זכתה ובצדק בפרס החינוך לפני כעשר שנים. הספרים שלה היו במשך שנים רבות ברשימת הספרים המומלצים על-ידי משרד החינוך, מה שמהווה עדות לאיכותם ולמסר המתמטי המשתמע מהם.

שלבי ההוראה לפיתוח מושגים מתמטיים וחשיבה מתמטית, על-פי גישתה של תמר מוכרים מתאוריה זו או אחרת (פיאז'ה, דיואי, ברונר ואחרים). תמר ידעה להפוך את התאוריה למעשה חינוכי באמצעות ספרי לימוד המלמדים ברוח אותן תאוריות שלא תמיד עוברות את סף הכיתה.

כל אחד מאתנו המכיר את דרכה של תמר, יאמר בליבו, הרי זה מה שצריך לעשות בהוראת מתמטיקה, ואת זה עשתה, עם כל הלב יותר מחמישים שנה, תמר עץ הדר. יהי זכרה ברוך.